

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

H3260

Beken en rivieren met waterplanten

Januari 2023/september 2024, John Janssen¹

Samenvatting

Beken en rivieren met waterplanten komen in allerlei varianten voor in de reliëfrijke delen van ons land, van de snelstromende beken in het Heuvelland, via sprengen en korte beekjes op stuwwalflanken, tot traag stromende beken en rivieren in het laagland. Herstel van dit type waterlopen moet op landschapsschaal worden opgepakt, waarbij niet alleen naar de beek zelf wordt gekeken, maar ook naar de gradiënt in de breedte (beekdal, rivierdal; met de negatieve invloeden die daar spelen en de kansen die er liggen) en de gradiënt in de lengte (van bron/oorsprong tot monding). In vrijwel alle gevallen moet herstel een combinatie zijn van anti verdrogingsmaatregelen (meer en geleidelijke toestroom, minder snelle afvoer), herstel van natuurlijke hydromorfologie (met de variatie die dat oplevert in de waterloop), herstel van sponswerking van omliggende begroeiingen, en terugdringen van bemesting.

I. Adviezen uit de bouwsteen

Landelijk doel

Vigerende landelijke doel (uit doelendocument, ministerie van LNV 2006) Subtype A, beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels): verbetering verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit. De verspreiding dient vooral verbeterd te worden in de laaglandbeken en de duinen. Subtype B, beken en rivieren met waterplanten (grote fonteinkruiden): behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit.
Voorgesteld landelijk tussendoel voor 2030 Subtype A: uitbreiding verspreiding en oppervlakte en verbetering kwaliteit (positieve trends). Subtype B: behoud verspreiding, oppervlakte en kwaliteit
Voorgesteld landelijk doel voor 2050 Subtype A: uitbreiding verspreiding en oppervlakte en verbetering kwaliteit tot matig ongunstige staat van instandhouding Subtype B: behoud verspreiding, oppervlakte en kwaliteit
Voorstel Gunstige Staat van Instandhouding Verspreiding, oppervlakte en structuur en functies waarbij de ecologische variatie en populaties van karakteristieke soorten flora en fauna in ons land duurzaam kunnen worden behouden. Vooralsnog gelden de volgende streefwaarden, waarbij op het moment dat deze bereikt zijn zal moeten worden geëvalueerd of het voldoende is om de beschreven variatie en flora en fauna te behouden. Verspreidingsgebied: >5600 km ² (subtypen A+B samen) Oppervlakte ² : 2,8 km ² (200 ha subtype A, 80 ha subtype B) Structuur en functie: ≥75% oppervlakte in goede conditie, ≤15% in slechte conditie Typische soorten: ≥75% karakteristieke soorten flora en fauna in goede staat, ≤15% in slechte staat

¹ Ten opzichte van de versie 6 (januari 2023) is voetnoot 2 toegevoegd en is bij de regionale opgave en in Tabel 1 de grote opgave in het Heuvelland meer benadrukt.

² De lokale en nationale omvang van dit habitattype is lastig te bepalen doordat specifiek voor dit habitattype verschillen in karteren (krap of ruim) relatief grote invloed heeft op de oppervlakte getallen.

Regionale opgave

Voor subtype A moeten verbetering van de waterkwaliteit en (waar nodig) morfologie van laaglandbeken en heuvellandbeken en herstel van duinbeken zorgen voor uitbreiding van verspreiding en oppervlakte van dit habitatype, en een toename van de kenmerkende soorten. Dit geldt met name voor **het Heuvelland**, de provincies van de Hogere Zandgronden, en specifiek voor de duinen van Zuid- en Noord-Holland. Deze opgave kan gepaard gaan met het klimaatbestendig maken van onze watersystemen waarbij water langer wordt vastgehouden in de bovenlopen en brongebieden en hierdoor minder extreme waterstandsfluctuaties optreden in de beken gedurende het jaar.

In de grote rivieren (subtype B) geldt een behoudsopgave van verspreiding, oppervlakte en soortensamenstelling. Ook hier worden meer extreem fluctuerende waterstanden verwacht, wat mogelijk voor een ongunstige ontwikkeling zou kunnen zorgen. Maar vooralsnog lijkt dit geen moeilijke opgave.

Tabel 1. Actueel oppervlakte-aandeel van beken en rivieren met waterplanten (H3260) in de belangrijkste regio's op basis van verspreidingsdata (tussen haakjes zijn de voornaamste Fysische Geografische Regio's per provincie aangegeven).

Regio	Aandeel	Opgave
Subtype A		
Limburg	25-50%	++ (uitbreiding verspreiding, oppervlakte; verbetering kwaliteit)
Noord-Brabant	10-25%	+ (uitbreiding verspreiding, oppervlakte; verbetering kwaliteit)
Gelderland	5-10%	+ (uitbreiding verspreiding, oppervlakte; verbetering kwaliteit)
Overijssel	5-10%	+ (uitbreiding verspreiding, oppervlakte; verbetering kwaliteit)
Drenthe	5-10%	+ (uitbreiding verspreiding, oppervlakte; verbetering kwaliteit)
Zuid-Holland	< 5%	+ (uitbreiding duinbeken)
Noord-Holland	< 5%	+ (uitbreiding duinbeken)
Subtype B		
Rijkswateren (zoet), in met name provincies ZH-Ge-Li	ca. 100%	± (behoud)

Prioriteit

hoog (subtype A) en laag (subtype B)

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen**1. Subtypen en staat van Instandhouding (Svl)****Ecologische en geografische variatie**

Het habitatype is onderverdeeld in twee subtypen. H3260A is een subtype dat voornamelijk in beken voorkomt en waarin vooral waterranonkels een rol spelen (vlottende waterranonkel, klimopwaterranonkel, en (penseelbladige) grote waterranonkel), maar bijvoorbeeld ook drijvende waterweegbree kan domineren. H3260B komt in de benedenloop van de rivieren voor en betreft begroeiingen met rivierfonteinkruid en doorgroeid fonteinkruid. In de Grensmaas komen ook begroeiingen met vlottende waterranonkel in de rivier voor (het betreft dan subtype B). Het habitatype is breder gedefinieerd dan alleen de - jaarlijks in omvang en locatie wisselende - waterplantenbegroeiingen: het gaat om hydrologisch en ecologisch relatief homogene trajecten van een beekloop of rivier waarin de relevante waterplanten (over langere periode) aanwezig zijn.

Binnen subtype A bestaat heel wat variatie in het type beken waarin het habitatype voorkomt. Dit varieert van snelstromende beken in Zuid-Limburg, bronbeken aan de flanken van de Oost-Nederlandse stuwwallen, gegraven sprengen op de Veluwe, langzaam stromende laaglandbeken in een golvend dekzandlandschap, bronbeken met voedselarm en relatief zuur water (met Teer vederkruid, Duizendknoopfonteinkruid en veenmossen), en een enkele duinbeek in het kustgebied. Voor de PAS-herstelstrategieën zijn voor het beekdallandschap zes gradiënttypes onderscheiden, waarvan drie relatief vlakke beekdalen betreffen en drie relatief reliëfrijke (Grootjans et al. 2012).

Staat van Instandhouding

De SvI van de beken en rivieren met waterplanten is als volgt gerapporteerd in 2019 (Adams et al. 2020):

Verspreiding (areaal)	zeer ongunstig
Oppervlakte	zeer ongunstig
Structuur en functie (incl. typische soorten)	matig ongunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Er is wel een verschil in de staat van instandhouding van beide subtypen. De situatie zoals hier aangegeven geldt vooral voor het (meer voorkomende) subtype A, terwijl subtype B van de rivieren in een relatief goede staat van instandhouding is (zie het profielformaat waarin de SvI per subtype in 2008 is aangegeven).

Trends

Uit FRV-rapport (Bijlsma et al. 2014):

Uit de verspreidingsgegevens (www.verspreidingsatlas.nl) van de typische soorten Vlottende waterranonkel en Klimopwaterranonkel blijkt het verspreidingsgebied op basis van atlasblokken in het verleden groter dan tegenwoordig waarbij delen van het areaal in de Zuidhollandse duinen, het rivierengebied en het noorden van het Drents Plateau zijn weggevallen. Weeda et al. (1990) beschrijft dat Vlottende waterranonkel aan het begin van de 20ste eeuw veel voorkwam in een groot aantal Zuid-Limburgse beken. Tegenwoordig is ze uit een aantal van die beken geheel verdwenen en in de meeste andere is de soort betrekkelijk zeldzaam geworden. Een dieptepunt voor de begroeiingen van dit type vormde de periode 1950-1980, met name als gevolg van de watervervuiling in die tijd. Herstel van de waterkwaliteit en natuurlijke morfologie van beken heeft sinds de jaren negentig van de vorige eeuw voor een uitbreiding van Vlottende waterranonkel gezorgd, onder meer in de Roer. Ook begroeiingen met Klimopwaterranonkel (associatie *Ranunculetum hederacei*) lijken, na een periode van achteruitgang, iets uit te breiden (Weeda et al. 1990). De laatste 10 jaar is er echter mogelijk opnieuw sprake van een iets negatieve trend. Voor de beken in de flanken van de Veluwe toont recent (nog ongepubliceerd?) onderzoek een sterke achteruitgang in waterplanten aan door verdroging. Ook van de Swalm wordt een sterke achteruitgang van de waterplanten gemeld.

Begroeiingen van subtype B bestonden in het verleden vooral uit doorgroeid fonteinkruid. Deze soort is in de grote rivieren duidelijk afgenomen, en vervangen door rivierfonteinkruid, die pas sinds het midden van de 20ste eeuw in ons land aanwezig is. In de Grensmaas komen daarnaast rivierbegroeiingen met Vlottende waterranonkel voor. De samenstelling van de begroeiing is dus veranderd, maar de voorkomens in rivieren lijken redelijk stabiel. Doorgroeid fonteinkruid komt tegenwoordig vooral in het IJsselmeergebied voor, als onderdeel van habitatype 3150.

Referentiewaarden

De ongunstige beoordeling komt met name op conto van H3260A. Voor H3260B geldt de situatie uit 1994 (t0-schatting = 77 ha) als gunstige referentie-oppervlakte. Voor subtype A is in Bijlsma et al. (2014) een verdubbeling van de oppervlakte als gunstige referentie voorgesteld. Dat wordt hier aangehouden, gebaseerd op een t0-schatting van 100 ha.

Voor subtype A is ook een uitbreiding van het verspreidingsgebied nodig tot tenminste 55 10x10 hokken, met name in de duinen (minimaal 5 hokken) en in de Achterhoek.

Voor een landelijk gunstige structuur en functie geeft de Europese Commissie als richtlijn dat een groot deel (>90%) van de oppervlakte in een goede staat moet zijn. Het getal is voor de Nederlandse situatie erg hoog en mogelijk ook niet noodzakelijk. We gaan ervan uit dat een dermate groot aandeel van de oppervlakte in een goede toestand moet zijn dat het voldoende is voor duurzaam behoud van

de ecologische variatie én de populaties van karakteristieke soorten flora en fauna. Vooralsnog geldt een streefwaarde van ten minste 75% in een goede toestand en hoogstens 15% in een slechte toestand, waarbij op het moment dat deze waarden bereikt zijn zal moeten worden geëvalueerd of het voldoende is om de beschreven variatie en flora en fauna te behouden. In Tabel 2 is te zien dat deze waarden op dit moment - op basis van karakteristieke soorten - niet gehaald worden.

Tabel 2. Informatie over de actuele toestand en gunstige referentiewaarde van aspecten die betrokken zijn bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (Svl) voor beken en rivieren met waterplanten (H3260). Referentiewaarden zijn gecorrigeerd naar Bijlsma et al. (2014)³, landelijke oppervlaktes naar Janssen et al. (2014), tenzij anders vermeld.

Aspecten kerngetallen Svl	Periode	Waarde
Verspreidingsgebied	2007-2018	5100 km ²
Beoordeling trend in verspreidingsgebied	2001-2018	stabiel
Gunstige referentiewaarde verspreidingsgebied (FRR)	n.v.t.	>5600 km ² (met aanvullende eisen voor de geografische spreiding) (zie voetnoot 1)
Oppervlakte	2011-2018	177 ha (op basis van t0-data)
Beoordeling trend in oppervlakte	2009-2020	negatief
Gunstige referentiewaarde oppervlakte (FRA)	n.v.t.	280 ha (200 ha subtype A, 80 ha subtype B)
Structuur en functie op basis van NDFF flora-gegevens (47 soorten)	2013-2018	onbekend
Typische soorten (Rode Lijst-status en trend, 23 soorten)	2007-2018	gunstig 48% matig ongunstig 35% zeer ongunstig 17%
Beoordeling trend structuur en functie (incl. typische soorten)	2007-2018	positief (fauna niet beoordeeld)
Gunstige Referentiewaarde structuur & functie en typische soorten	n.v.t.	≥75% (van de oppervlakte) goed, ≤15% onvoldoende
Beoordeling overall trend	2001-2018	afname

¹ De FRR-waarde van 5500 km² uit Bijlsma et al. (2014), gecorrigeerd naar 5600 km² volgens bijlage 4 in Janssen et al. (2020) moet waarschijnlijk nog hoger worden bijgesteld, op basis van betere data. Voorlopig is de FRR daarom als groter dan 5600 km² aangegeven.

Indicatoren goede conditie op lokaal niveau

De definitie en toepassing van structuur & functie betekenen dat er een beoordeling gedaan moet worden van de condities op lokaal niveau. De volgende indicatoren kunnen worden gebruikt om een goede structuur en functie op gebiedsniveau te beoordelen:

Overall indicatie voor goede structuur en functie:

- stabiele of positieve trend karakteristieke soorten flora
- stabiele of positieve trend karakteristieke soorten fauna

Structuur:

Subtype A:

- Natuurlijk (min of meer meanderend of slingerend) beektraject met veelheid aan habitats (snel en langzaam stromend, diep en ondiep, verschillende substraattypen, etc.) en zonder stuwen
- Gehele beektraject met afwisseling van beschaduwde delen (met bomen en struiken langs de beek) en open, zonnige delen*
- Beektraject ruimtelijk goede samenhang: vismigratie van bovenloop en brongebieden naar grote rivieren of grote wateren en terug mogelijk
- (indicator: KRW-maatlat vis - deelmaatlat connectiviteit ≥ goed)
- Over grote delen van het niet-beschaduwde deel van het beektraject habitatype aanwezig op diverse plekken aanwezig
- KRW maatlat macrofauna = zeer goed
- Geen invasieve niet-inheemse waterplanten in beektraject aanwezig (watercrassula, grote waternavel, waterteunisbloem, parelvederkruid e.a.)

- Water helder (doorzicht: Secchi-diepte tenminste 2.0 m)

Subtype B:

- Riviertraject met relatief natuurlijk stroombed en daardoor veelheid aan habitats (snel en langzaam stromend, diep en ondiep, verschillende bodemtypen, etc.) en zonder stuwen
- Vismigratie van riviertraject naar zee mogelijk OF KRW-maatlat vis - deelmaatlat connectiviteit $\geq$ goed
- Over grote delen (>50%) van het niet-beschaduwde deel van het riviertraject habitattype aanwezig op meerdere plekken
- KRW maatlat macrofauna $\geq$ goed
- Geen invasieve niet-inheemse waterplanten in riviertraject aanwezig (watercrassula, grote waternavel, waterteunisbloem, parelvederkruid e.a.)

Functie:

Subtype A:

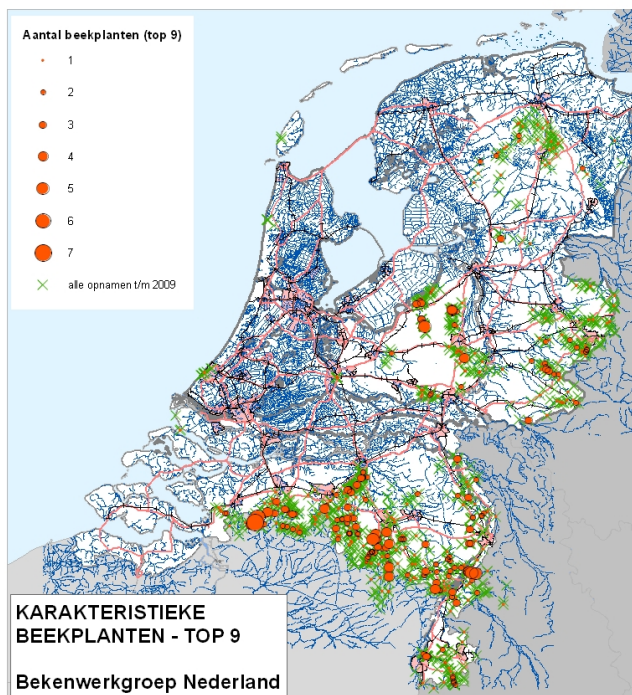
- Natuurlijke waterdynamiek over gehele beektraject (geen stuwing, geen frequente piekafvoeren, geen extreem lage waterstanden, geen stagnatie en geen droogval)
- Chemische kwaliteit beeksysteem (water, bodem) goed voor alle stoffen (KRW-deelmaatlat $\geq$ goed)
- Geen aanwezigheid invasieve rivierkreeften en/of invasieve vissoorten

Subtype B:

- Natuurlijke waterdynamiek over gehele riviertraject (geen of weinig stuwing, geen frequente piekafvoeren, geen extreem lage waterstanden, geen stagnatie en geen droogval)

Voor de beken en rivieren met waterplanten is in de landelijke rapportage uit 2019 de zogenaamde NDFF-methode aangehouden, waarvan de resultaten in tabel 2 zijn vermeld onder structuur & functie. Hierbij is per km-hok waarin het habitattype aanwezig is het aantal karakteristieke (planten)soorten en de trend in deze soorten geanalyseerd. Op basis van het aantal (al dan niet boven de mediaan) en de trend is een hok als goed (aantal boven de mediaan + stabiele of positieve trend), matig (overige situaties) of slecht (aantal beneden mediaan + trend stabiel of negatief) aangegeven, en vervolgens is het percentage goede, matige en slechte hokken doorvertaald naar het aandeel van de landelijke oppervlakte. Figuur 1 geeft een beeld van “goede” beken op basis van het aantal waargenomen kenmerkende plantensoorten.

De karakteristieke diersoorten van dit habitattype en de trend daarin zijn vooralsnog niet goed in beeld, maar het is duidelijk dat het habitattype rijk is aan karakteristieke fauna, en relatief arm aan karakteristieke flora.

Figuur 1. Locaties met relatief veel beekplanten op plekken die door de Bekenwerkgroep Nederland zijn bemonsterd (www.bekenwerkgroep.nl)

2. Landelijke opgave

Het verschil tussen de huidige toestand en de gunstige staat van instandhouding is groot voor subtype A en gering voor subtype B. Mogelijk is subtype B inmiddels in een gunstige staat van instandhouding, maar er is geen recente beoordeling van dit afzonderlijke subtype. Bij de doelen is er van uitgegaan dat de Svl van dit subtype gunstig scoort.

III. Haalbaarheid

1. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 staan de drukfactoren (knelpunten) genoemd die de verspreiding, oppervlakte en kwaliteit van de beken en rivieren met waterplanten negatief beïnvloeden.

Tabel 3. Drukfactoren die een gunstige Svl van de beken en rivieren met waterplanten in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is. Achter de drukfactor staat de code uit de Europese lijst van drukfactoren genoemd en de code uit de standaardlijst van Schmidt (2020).

Drukfactor	Impact	Oplosbaar	Regionale verschillen
Afname rivier- en beekdynamiek door waterwerken, stuwen en sluizen (K04)	H	Deels	Ja (overal in verschillende mate)
Watervervuiling (eutrofiëring, chemische verontreiniging, verharding) (J01)	H	Ja	Ja (overal in verschillende mate)
Uitbreiding invasieve exoten (o.a. grondels)	M	Moeilijk	Ja (met name subtype B, in mindere mate subtype A)
Wateronttrekking en verdroging (o.a. door klimaatverandering)	M	Deels	Ja (met name subtype B, in mindere mate subtype A)
Piekafvoeren (extremen in waterdynamiek), o.a. door klimaatverandering en riooloverstorten	M	Moeilijk	Ja, specifiek in het Heuvelland en de Gresmaas (mogelijk ook elders)
Schonen van beken	L	Ja	Ja

Afname rivier- en beekdynamiek

Het rechtstrekken, verleggen, uitdiepen, aanbrengen van dammen, stuwen en oeververdedigingen vinden al eeuwenlang plaats in het Nederlandse beken- en rivierenlandschap. Hiermee gaat veel variatie in gradiënten en structuur verloren, en daarmee veel planten en dieren die bij die natuurlijke gradiënten passen.

Eutrofiëring en watervervuiling

Vanuit de landbouw, huishoudens en industrie wordt geëutrofiëerd water richting beken en rivieren, terwijl ook toestromend grondwater meer en meer voedingsstoffen bevat. Dit kan een negatieve uitwerking hebben op de waterplanten en op allerlei macrofauna. Ook water van zuiveringsinstallaties kan een onnatuurlijke samenstelling hebben, met name sterk zout of basisch zijn. In sommige beken en rivieren gaat het ook om vervuiling in het buitenland die onze kant opstroomt. Tenslotte kan bij hevige neerslag ook het overstromen van rioolssystemen voor vervuiling zorgen.

Invasieve exoten

In de beken en rivieren komen diverse exoten voor, waaronder invasieve waterplanten (o.a. ote waternavel, parelvederkruid en waterteunisbloem) en exotische vissen (o.a. diverse grondels). De waterplanten worden in veel gevallen verspreid door het legen van aquaria.

Wateronttrekking en verdroging

Landbouwkundig landgebruik zorgt voor verlaging van de waterstanden en versnelde afvoer in grote delen van stroomgebieden. Het wegpompen van grondwater en het gebruiken van water uit beeklopen voor het beregenen van land (in droge periodes) heeft daar bovenop een negatieve invloed op de hoeveelheid toestromend grondwater en het peil van een beek. Ondiepe bovenlopen kunnen bovendien in toenemende mate droog komen te staan door opwarming van het klimaat.

Piekafvoeren

Door extreme pieken in waterafvoer snijden beken en riviertjes zich dieper in en komt er meer sediment in beweging. Ook kunnen populaties van planten en dieren directe schade ondervinden. Riooloverstorten hebben in het Heuvelland veel invloed op piekafvoeren.

Schonen van beken

Het schonen van beken kan een drukfactor vormen, afhankelijk van de wijze waarop het wordt uitgevoerd. Bij voorkeur gebeurt dit niet te intensief, en wordt een deel van de begroeiing elke keer gespaard. Ook moeten niet alle stukken hout of andere obstakels worden verwijderd, omdat dit juist voor variatie in structuur zorgt. Bij voorkeur wordt ook pas gemaaid ná de bloeitijd van waterplanten.

Maatregelen

- Verbeteren waterkwaliteit door minder afstroom van vervuild water (of door waterzuivering), met name voorkomen van overstromen rioolstort na hoosbuien
- Verminderen bemesting langs beken, met name in brongebieden, bovenlopen en inrijgebieden van kwelgebieden
- Inrichten natuurlijke oevers en (zuiverende) moerasbuffers
- Extensief schonen en beheren van beken
- Verwijderen oeververdedigingen waar mogelijk
- Opheffen migratiebarrières voor vissen

Verdonschot (2000) presenteert een lange, gedetailleerde lijst van (deels andere) maatregelen die in beken genomen kunnen worden om stroming, structuren en waterkwaliteit te verbeteren.

Regionale verschillen

Het habitattype komt in veel beekdal-varianten voor, en de specifieke abiotische en biotische condities en drukfactoren kunnen sterk verschillen, onder meer afhankelijk van de omgeving (natuur of landbouw of bebouwing), de bovenstroomse omgeving, het inrijgebied en allerlei andere beekkenmerken waaronder verval, debiet, mate van kanalisatie en stuwing, en het optreden van lokale of regionale kwel.

Kennisleemtes

- Het betreft een relatief slecht onderzocht habitattype, waarbij veel abiotische en biotische data verspreid is over waterschappen; hierdoor zijn de lokale en landelijke trends niet goed in beeld
- Lijst van karakteristieke diersoorten waar voldoende waarnemingen voor zijn om landelijke trendanalyses uit te voeren

2. Beoordeling haalbaarheid landelijke opgave

De opgave bestaat voornamelijk uit uitbreiding en verbetering kwaliteit van de beken van subtype A. Beekherstel krijgt veel aandacht van waterschappen, waarbij vooral de hydrologie verbeterd wordt. De waterkwaliteit blijft in veel gebieden echter achter, wanneer de beken door intensief agrarisch landbouw stromen. In de bovenlopen van veel beken speelt droogte een toenemende negatieve rol (naast verdroging). Al met al is het een lastige, maar niet onmogelijk opgave om meer voorkomens en een betere kwaliteit van het habitattype te realiseren.

Realisering van de gunstige Svl in 2030 is waarschijnlijk niet mogelijk; verbetering van U2 naar U1 is haalbaar in 2050; of herstel in een gunstige staat (FV) in 2050 al realiseerbaar is, is onzeker.

3. Advies landelijk doelen

Landelijk tussendoel 2030

Subtype A: uitbreiding verspreiding en oppervlakte en verbetering kwaliteit (positieve trends).

Subtype B: behoud verspreiding, oppervlakte en kwaliteit

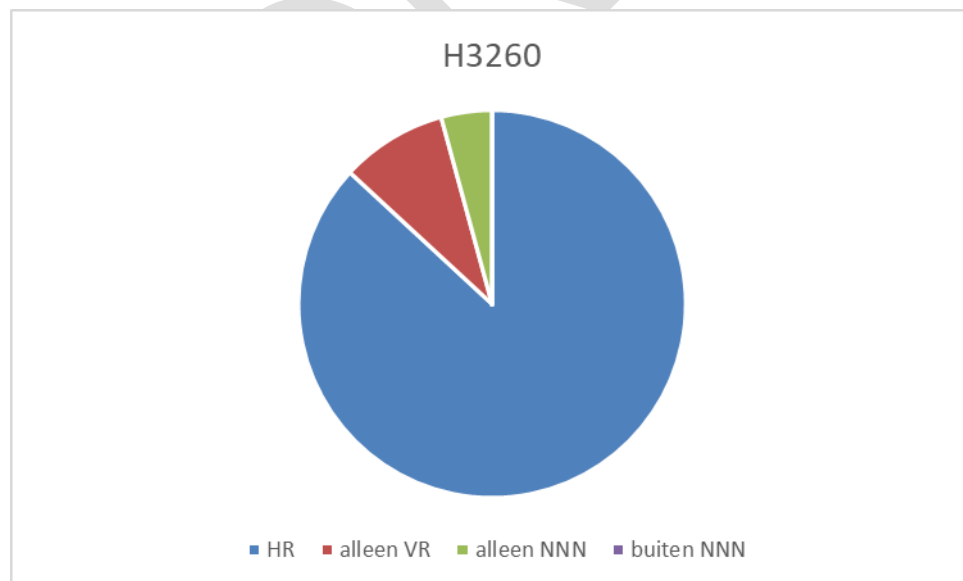
Landelijk doel 2050

Subtype A: uitbreiding verspreiding en oppervlakte en verbetering kwaliteit tot matig ongunstige staat van instandhouding

Subtype B: behoud verspreiding, oppervlakte en kwaliteit

IV. Regionale opgave**Verdeling over gebieden en regio's**

Het habitattype ligt voor meer dan 85% van de verspreiding binnen Natura 2000-gebieden op basis van verspreidingsdata (Figuur 2), maar mogelijk is dit beeld vertekend door het ontbreken van gegevens buiten de Natura 2000-gebieden. Ingeschat wordt dat het aandeel buiten Natura 2000 hoger ligt.

Figuur 2. Aandeel van de verspreiding van habitattype beken en rivieren met waterplanten binnen Habitatrictlijngebieden (HR), buiten HR in Vogelrichtlijngebieden (alleen VR), buiten VHR binnen het Natuurnetwerk Nederland (alleen NNN), en buiten deze beschermde gebieden (buiten NNN)

Het habitatype is in 17 Natura 2000-gebieden aangewezen. De grootste oppervlakte is aangetroffen in de volgende deze Natura 2000-gebieden:

Subtype A

Roerdal	49 ha
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	14.6 (Run, Tongelreep, Dommel)

In de gebieden Kempenland-West, Geuldal, Drentsche Aa en Veluwe gaat het om een minder grote oppervlakte, maar in al deze gebieden om diverse beken en zijlopen waar het habitatype voorkomt. Daarnaast is het type in het Swalmdal aangewezen, waar het sterk is achteruit gegaan in oppervlakte. In de duinen is het subtype beperkt tot de binnenrand van de Schoorlse Duinen.

Subtype B

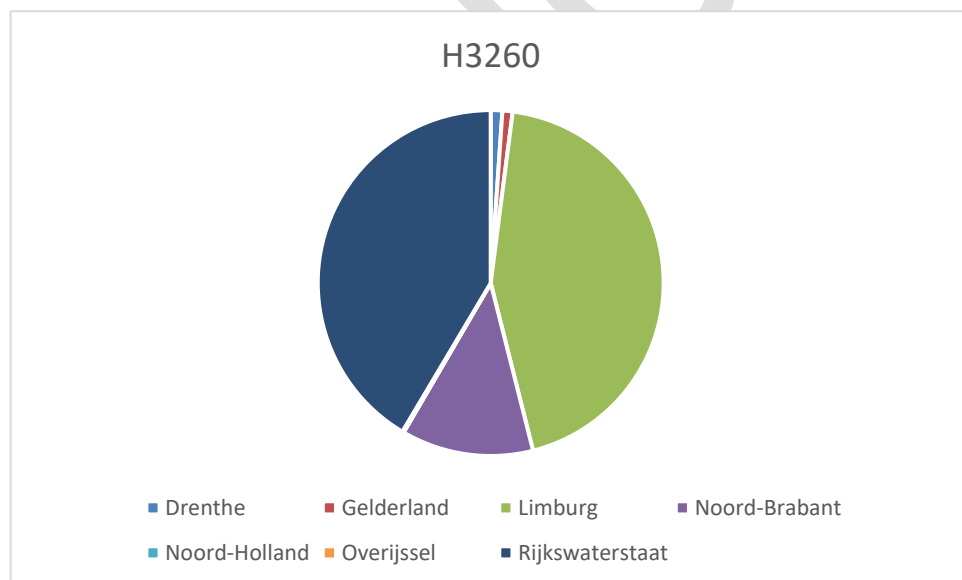
Biesbosch	27 ha
Rijntakken	11 ha (met name in de IJsselmonding)
Maas bij Eijsden	9.8
Grensmaas	7,6 ha

Advies regionale opgaves

De belangrijkste voortouwnemers voor de beken (subtype A) zijn de provincies Limburg, Noord-Brabant, en in mindere mate Gelderland, Overijssel en Drenthe. De landelijke opgave voor uitbreiding verspreiding en oppervlakte en verbetering kwaliteit geldt in al deze regio's.

Voor de duinen van met name Zuid-Holland en Noord-Holland geldt een opgave om duinbeken met waterplanten te herstellen.

Voor de rivieren (subtype B) is vooral Rijkswaterstaat van belang, en verder de provincies Zuid-Holland, Gelderland, Limburg en Overijssel. In al deze regio's geldt een behoudsopgave.

Figuur 3. Geschatte oppervlakte aan habitatype H3260 in regio's op basis van oppervlaktes in Natura-2000-gebieden (databron: Sitters & Schmidt in prep.).

V. Prioritering

Urgentie: ja (subtype A, deze vertoont een negatieve trend); nee (subtype B)

Europees belang: groot (subtype A) en aanzienlijk (subtype B)

Uit het profielendocument: Het habitattype (subtype A) komt verspreid voor in de heuvel- en berggebieden van Midden- en Zuid-Europa. De best ontwikkelde voorbeelden van dit subtype van kleinere wateren in ons land nemen een geringe oppervlakte in en zijn in ons land niet optimaal ontwikkeld qua soortensamenstelling. Belangrijker zijn in dit verband de typische begroeiingen van laaglandbeken, waarvoor ons land een belangrijke verantwoordelijkheid heeft. Dat zijn bijvoorbeeld begroeiingen met Klimopwaterranonkel op plekken waar kwel aanwezig is. Die zijn beperkt tot de Atlantische delen van Europa (Zuid-Zweden tot Portugal) en vrijwel overal bedreigd. Ook onze begroeiingen van laaglandbeken met Waterviolier nemen een centrale plaats in het verspreidingsgebied in (de associatie komt voor van Zuid-Zweden tot in Frankrijk). Onze gemeenschappen met Teer vederkruid liggen aan de westelijke rand van het verspreidingsgebied.

Conflicterende/samengaande doelen en beleidsopgaves:

Het probleem van erosie van beken en rivieren heeft een negatieve impact op diverse andere habitattypen, waaronder alluviale bossen en kalkmoerassen. De oplossing (verhoging van de drainagebasis, minder snelle afvoer) komt dan ook aan allerlei habitattypen ten goede.

Advies voor prioritering:

hoog (subtype A) en laag (subtype B)

Literatuur

- Adams, A., R.-J. Bijlsma, G. Bos, S. Clerkx, J. Janssen, A. van Kleunen, W. Remmelts, N. van Rooijen, J. Schaminée & A. Schmidt (2020). Vogel- en Habitatrichtlijn-rapportage 2019. Brochure, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Aggenbach, C.J.S., D. Groenendijk, R.H. Kemmers, H.H. van Kleef, A.J.P. Smolders, W.C.E.P. Verberk & P.F.M. Verdonschot (2008). Preadvies beekdallandschap. Rapport KWR08.048, KIWA Water Research, Nieuwegein.
- Bijlsma R.J., J.A.M. Janssen, E.J. Weeda & J.H.J. Schaminée (2014). Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 125, Wageningen.
- Bijlsma, R.J. & J.A.M. Janssen, met medewerking van G. Bos, G.W.A. Ottburg & H. Sierdsema (2021). Ecologisch beoordelingskader voor doelbereik in Natura 2000-gebieden. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3068, Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, E.J. Weeda & J.H.J. Schaminée (2014). Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland. WOt-rapport 125, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Grootjans, A.P., F.H. Evers, A.T.W. Eysink, A.J.M. Jansen, A.J.P. Smolders & E. Takman (2012). Beekdallandschap. PAS-herstelstrategieën deel III, pg 207-
- Janssen, J.A.M. (red.), R.J. Bijlsma (red.), G.H.P. Arts, M.J. Baptist, S.M. Hennekens, B. de Knecht, T. van der Meij, J.H.J. Schaminée, A.J. van Strien, S. Wijnhoven, T.J.W. Ysebaert (2020). Habitatrichtlijnrapportage 2019: Annex D Habitattypen. Achtergronddocument. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 171.
- Ministerie van LNV (2006). Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Mulder, T. & P. Karsch (2020). Quicksan Natura 2000-gebieden. Beantwoording van de enquête en analyse van de resultaten. Rapport Partners for Innovation
- Schaminée, J.H.J., J.G.H.P. Dirkx & J.A.M. Janssen (2010). Grenzeloze natuur. De internationale betekenis van Nederland voor soorten, ecosystemen en landschappen. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Van Dobben, H.F., R. Bobbink, D. Bal & A. van Hinsberg (2012). Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Alterra-rapport 2397, Wageningen.
- Verdonschot, P.F.M. (2000). Natuurlijke levensgemeenschappen van de Nederlandse binnenwateren deel 2, Beken. Wageningen: Alterra.

Weeda, E.J., C. Schuiling, Th. Jacobs & J.P.M. Willemen (2008). Inventarisatie ruimteclaims in rivierengebied ten behoeve van Natura 2000 en de Ecologische Hoofdstructuur. Rapport 1638, Alterra, Wageningen.

CONCEPT